

นโยบายต่างประเทศของจีนภายหลังการประชุมที่เมืองแคนคูน

ดร. แลม เจ. นูมอฟฟ์

ดร. แลม นูมอฟฟ์ (Sam J. Noumoff) เป็นรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แห่งมหาวิทยาลัยแม็กกิลล์ (McGill) ประเทศแคนาดา ในระยะเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2524 ท่านได้รับเชิญจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ไปบรรยายและให้คำแนะนำ เกี่ยวกับการทำสัญญาลงทุนกับบรรษัทข้ามชาติ แก่หน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศจีน ท่านมีความเชี่ยวชาญในปัญหาเศรษฐศาสตร์การเมืองภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะจีนและเกาหลี

การพิจารณาแนวโน้มในนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น เราจำเป็นต้องคำนึงถึงจุดกำลังต่าง ๆ ในระดับโลก และต้องพิจารณาในเชิงวิภาษวิธี กล่าวคือในแง่กฎของการเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งในระบบ และการคลี่คลายขยายตัวของชั้นตอนต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาถึงแนวทางอันต่อเนื่องในนโยบายต่างประเทศของจีน อาจกล่าวได้ว่า จีนมีแนวโน้มที่จะถือประสพการเชิงตนเองเป็นหลักขณะสากล และมักจะมองเป็นชั้นตอน ซึ่งเราสามารถพิจารณาคำถามช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น จากช่วงปี ค.ศ. 1921 ถึง 1927 เป็นขั้นที่พรรคคอมมิวนิสต์จีน (พคจ.) ดำเนินงานแบบกบฏไค กล่าวคือเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตและฝ่ายก๊กมินตั๋ง (1923-27)

ในช่วงนี้ จีนมองว่าการทำแนวร่วมของตนเป็นหลักสากล กล่าวคือ การทำแนวร่วมจากเบื้องบน [คือการเข้าสัมพันธ์กับองค์กรของฝ่ายกุมอำนาจรัฐ เพื่อเข้าไปยึดการนำในองค์กรนั้น หรือเข้าไปเป็นกลุ่มภายใน และยึดการนำจากภายใน—(Block-within)] อีกอย่างคือ การทำแนวร่วมจากเบื้องล่าง [คือเข้าไปทำแนวร่วมกับองค์กรที่อยู่นอกการกุมอำนาจรัฐ เช่น กลุ่มกรรมกร กลุ่มชาวนา ฯลฯ โดยเข้าไปนำองค์กรเหล่านี้ เพื่อนำมาช่วงชิงอำนาจรัฐในเวลาต่อมา จากภายนอก—(Block-without)] วิธีการเหล่านี้ได้ปฏิบัติกันมา ตั้งแต่ระยะปลายทศวรรษ 1920 นับได้ว่า เป็นการทำแนวร่วมที่สำคัญครั้งแรก

ในระยะต่อมา โดยเฉพาะหลังจากปี 1936 เป็นช่วงแห่งการต่อสู้และเจรจาต่อกันไป จากปี

* เรียบเรียงขึ้นจากการสนทนากลุ่มย่อย ระหว่าง ดร. นูมอฟฟ์กับนักวิชาการไทยที่สนใจ รายการนี้จัดทำโดย นสพ. มาตุภูมิ กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ ห้องประชุม 2 สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 29 ธันวาคม 2524 เวลา 10.00-11.30 น.

1927 ใน พคจ. กลุ่มที่อยู่ภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตุง ก็แยกตัวเกิดขาคจากแนวทางของโซเวียต แม้ว่าส่วนอื่น ๆ ยังคงต่อสู้ในเมืองต่อไป จนกระทั่งหลังจากปี 1936 พคจ. จึงได้ยึดแนวทางการปฏิวัติที่เป็นอิสระจากการแนะนำของโซเวียตอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากฝ่ายก๊กมินตั๋งทรยศ และโจมตีสังหารสมาชิก พคจ. ล้มตายเป็นจำนวนมาก* การต่อสู้ระหว่างฝ่ายก๊กมินตั๋ง กับ พคจ. จึงเป็นไปอย่างเข้มข้นมากขึ้นเป็นลำดับ

ส่วนการเจรจาที่สำคัญนั้น ทั้งสองฝ่ายก็ได้มีการเจรจากันสองครั้ง คือ ครั้งกรณีซีอาน** ครั้งหนึ่ง และการเจรจาติงสวกรามกลางเมืองครั้งที่สอง*** เป็นอีกกรณีหนึ่ง การเจรจากรณีแรกประสบความสำเร็จ นำไปสู่ความร่วมมือกันต่อต้านญี่ปุ่น ส่วนในครั้งหลังการเจรจาล้มเหลว นำไปสู่การรบกันต่อไป จนกระทั่งฝ่าย พคจ. ประสบชัยชนะในปี 1949 และเมื่อมาพิจารณาถึงคุณค่าต่าง ๆ ในระดับโลกช่วงระยะปี 1945-1957 จัดได้ว่าเป็นระยะที่ขบวนการปฏิวัติระดับโลกมีความสามัคคีกันพอสมควร และจีนก็ถือว่าฝ่ายสังคมนิยมเข้มแข็งขึ้นทุกที โดยมองว่าคุณค่าสังคมนิยมเริ่มเผยแพร่มากขึ้น แม้ว่าฝ่ายทุนนิยมยังคงมีอิทธิพลเหนือกว่า แต่หลังจากปี 1956 ฝ่ายขบวนการปฏิวัติของโลกเริ่มมีความวิาวฉานเกิดขึ้น ในช่วงระยะปี 1959-60 จีนมองสถานการณ์โลกว่า "เป็นกลาง" ที่ฝ่ายสังคมนิยมและฝ่าย

* หมายถึง การทรยศของเจียงไคเช็ค นับตั้งแต่เจียงรับ "สินน้ำใจ" จากนายธนาคาร และนายหน้าต่างประเทศเข้าเงินเข้าประชาชน และคนงานในเซี่ยงไฮ้เป็นเวลาสองวัน (เมษายน 1927) และการไล่ล่ากวาดล้างคนงานชาวนา และชาวพรรค พคจ. หลังจากนั้น จนถึงการเข้าล้อมปราบฐานที่มั่นของเหมา (1930-34) จนในที่สุดเหมาต้องตัดสินใจ นำกำลังที่เหลือออกเดินทางไกล

** กรณีซีอานคือ กรณีที่เจียงไคเช็ค ผู้บัญชาการกองทัพตงเป่ย์ มณฑลชานซี จับกุมตัวเจียงไคเช็ค โดยหวังที่จะบีบให้เจียงยุติสงครามกลางเมือง (กับคอมมิวนิสต์) และร่วมมือกันต้านการรุกรานของญี่ปุ่น แต่เจียงมีท่าทีปฏิเสธ ทำให้เจียงไคเช็คจึงจะลงมือสังหารเจียงเสฉี ซึ่งหากเป็นไปเช่นนั้นก็จะทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง พคจ. จึงให้โจวเอินไหลมาเจรจาเกลี้ยกล่อมทั้งสองฝ่าย ผลที่สุดเจียงจำยอมร่วมมือเป็นพันธมิตรต่อต้านญี่ปุ่นกับ พคจ. ระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม 1936 (แต่เจียงก็ไม่ได้ปฏิบัติตามที่รับปากจนกระทั่งเดือนกรกฎาคม 1937)

*** ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นยอมแพ้อย่างไม่มีเงื่อนไข ในเดือนสิงหาคม 1945 เหมาและโจวพร้อมกับผู้นำ พคจ. อีกบางคนได้เดินทาง มาเข้าร่วมประชุมกับเจียงและฝ่ายก๊กมินตั๋ง เพื่อสร้างข้อตกลงในการจัดตั้งรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย และการทำให้กองทัพทั้งหมดเป็นของชาติ โดยมีทูตอเมริกาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การเจรจายืดเยื้ออยู่ 43 วัน (โดยที่ฝ่ายเจียงไคเช็คพยายามใช้กำลังทหารของตนเข้าโจมตีกองกำลัง และที่ตั้งของฝ่าย พคจ. อยู่ตลอดเวลา แต่ล้มแต่ความพ่ายแพ้) จนในที่สุดสามารถลงนามกันได้ ซึ่งต่อมาถูกเรียกว่า "ข้อตกลง 10 จุด" โดยตกลงกันที่จะสถาปนาสันติภาพกันขึ้นตามเงื่อนไขข้างต้น และให้มีการหยุดยิงทั้งสองฝ่าย แต่ภายหลังเจียงก็เบียดจากโจมตี พคจ. จากแนวตั้งมองไกลมาก่อน

ทุนนิยมมีจุดกำลังพอ ๆ กัน และต่างก็แย่งชิงความนิยมจากประเทศต่าง ๆ ทฤษฎีที่กล่าวถึง “ความเป็นกลาง” นี้ เป็นรากฐานของทฤษฎีสากลในในเวลาต่อมา

ทฤษฎีสากลก็มีขึ้นก่อนของการพัฒนา คือ ในช่วงระยะปี 1959-60 นั้น จีนมองสถานการณ์โลกว่า มีสองพลังที่เป็นปฏิปักษ์กัน ก็คือสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ครั้นต่อมาในราวระยะปี 1964-65 จีนเริ่มมองรัสเซียว่าเป็นศัตรูหลัก เพราะมองว่ากำลังเริ่มเอียงมาทางรัสเซียมากขึ้น และมีลักษณะเพิ่มขึ้นในเชิงปริมาณทุกที

ส่วนความขัดแย้งระหว่างจีน-รัสเซียในระดับโลก เริ่มเบื่อกเหวและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นราวปี 1963 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อคิวบาหันมาวิพากษ์วิจารณ์จีนอย่างรุนแรง ทั้งที่ก่อนหน้านี้เพียงมีเพียงความขัดแย้งถึงความสัมพันธ์ของชนก่อรัสเซียและจีน ในทำนองว่า “ห้องของคนอยู่กับรัสเซีย แต่ใจนั้นอยู่กับจีน” และเมื่อมาพิจารณานโยบายต่างประเทศของจีน หลังจากเกิดการขัดแย้งกับรัสเซีย จีนก็เริ่มเค้าโครงของทฤษฎีสากลออกมา โดยที่ (เห็นว่า) รัสเซียได้เพิ่มปริมาณการนำ ในจุดต่าง ๆ ของโลกมากขึ้นทุกที ทำให้จีน (ยัง) มองว่า รัสเซียจะสามารถก้าวสู่คุณภาพใหม่ในการนำ (ควบคุม) และสามารถครองความเป็นเจ้าได้ในที่สุด ฉะนั้นจีนจึงเห็นว่าศัตรูหลักของการปฏิวัติโลก คือสหภาพโซเวียต โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นศัตรูรอง หากพิจารณาในแง่ทฤษฎีที่อยู่เบื้องหลัง “ทฤษฎีสากล” แล้วจะพบว่า มีฐานอธิบายทางชนชั้นที่ชัดเจนเช่นกัน กล่าวคือ ในประเทศโลกที่สามต่าง ๆ นั้น โดยการขยายตัวของกระบวนการสะสมทุนในระดับโลก ในที่สุดแล้วจะสามารถสร้างชนชั้นนายทุนชาติขึ้นมา ต่อต้านการครอบงำของจักรวรรดินิยม (สหรัฐอเมริกา) ได้เอง ขณะเดียวกันกับที่ชนชั้นกรรมาชีพก็จะพัฒนากำลังของชนชั้นใหญ่ขึ้นมาด้วย แต่ก็จะมีพลังโคในแง่ชนชั้นที่จะหันมาค้ำคานโซเวียต ซึ่งตรงกับความคิดเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้าบางด้าน ซึ่งเห็นว่า ในระยะแรก ๆ โลกที่สามจะมีองค์ประกอบของชนชั้นนายทุนอยู่สองประเภท คือนายทุนนายหน้าและนายทุนชาติ และหากกฎการเคลื่อนใจของทุนนิยมดำเนินไปสู่เหวี่ยงแล้ว ฝ่ายนายทุนชาติจะต้องพัฒนาเข้มแข็งขึ้นมา เพื่อเป็นฐานกำลังภายในของแต่ละประเทศที่จะต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา และโอกาสจากการปฏิวัตินายทุนในโลกที่สาม ที่จะเกิดจากภายในระบบนั้นมีมาก

แต่ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีน ในระยะหลัง ๆ นี้ ไม่ใคร่ได้พิจารณาในแง่ชนชั้นที่เหมาะสม กลับไปเน้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ จนละเลยความสัมพันธ์ระหว่างพรรคต่อพรรค จีนไม่ได้ปรับความสัมพันธ์คู่นี้ให้ได้ความเหมาะสมเลย ในระยะ 6 ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ เป็นไปอย่างมากเกิน จนเป็นการผลักดันก้าวหน้าในโลกที่สามให้หันไปนิยมโซเวียต

ตัวอย่างเช่นในลาตินอเมริกา ฝ่ายจีนมีนโยบายผิดพลาดที่นำทฤษฎีสากลไปใช้ ไม่ว่าจะในนิการากัว กัวเตมาลา เปรู ฯลฯ การที่จีนไปอธิบายว่ารัสเซียเป็นศัตรูหลักของการปฏิวัตินั้น ไม่สามารถที่จะทำให้ฝ่ายก้าวหน้า และประชาชนทั่วไปในประเทศเหล่านั้นเห็นพ้องด้วยได้ เนื่องจากอุปสรรครอบกัเขา รัชคิดว่าสหรัฐอเมริกาเป็นผู้กดขี่ที่แรงจืดที่สุด จีนยังทำความคิดผิดพลาดเช่นนี้ขึ้นอีก ในแอฟริกา

ตะวันออกกลาง และแม้แต่ในเอเชียอาคเนย์

ในการพบปะพูดคุยกับผู้นำจีนระดับอธิบดี และรัฐมนตรีช่วยหลายท่าน มีผู้ที่มีมองเห็นความผิดพลาดอันนี้ และหลายคนก็อยากที่จะให้มีการปรับปรุงนโยบายต่างประเทศให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันมากขึ้น

ในแง่แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของจีนนั้น อาจดูได้จากสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีจีนนายจ้าวจื้อหยาง ซึ่งแสดง ณ เมืองแคนคูน ประเทศเม็กซิโก จากสุนทรพจน์นี้อาจชี้ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อภูมิภาคอำนาจทั้งสองของโลก (สหรัฐ ฯ และรัสเซีย) รวมทั้งที่นายจ้าวจื้อหยางสนทนากับพวกผู้นำโลกที่สาม จ้าวเห็นว่า หากประเทศใดมีความขัดแย้งกับสหรัฐ ฯ จีนก็จะหนุนรัฐบาลนั้นในการต่อสู้กับสหรัฐ ฯ แต่จ้าวก็มีได้เอ่ยถึงปัญหาการต่อสู้ของขบวนการมวลชน ในประเทศต่าง ๆ ที่ต่อสู้กับสหรัฐ ฯ เลย

ข้าพเจ้าได้ทำการตีความกระแสการเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายการต่างประเทศของจีน ไว้ในบทความชื่อ "จีนยังคงยึดมั่นในบทบาทของตนต่อโลก" โดยมีเนื้อหาสาระที่สำคัญว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันจีนมีความเชื่อดังต่อไปนี้

1) การปฏิวัติมิใช่สินค้าส่งออก หรือสามารถขงการจากภายนอกได้ หากแต่ละประเทศ แต่ละสังคมจะต้องกำหนดลักษณะ และทิศทางของการต่อสู้เพื่อปลดปล่อย ด้วยตัวของตัวเอง

2) ประชาชนทั่วโลกถูกคุกคามจากการแข่งขันของสองมหาอำนาจ โดยที่สหรัฐ ฯ ยังคงสามารถครอบงำโลกอยู่ แต่ก็กำลังหดตัวลง ในขณะที่ฝ่ายโซเวียตกำลังขยายตัวขึ้น

3) ณ ที่ใดที่สหรัฐ ฯ เข้ามาข่มขู่คุกคามเอกราชของชาติ จีนจะหนุนช่วยประเทศเหล่านั้น และหากรัฐบาลที่หนุนโดยสหรัฐ ฯ ก่อขี่ประชาชน จีนจะสนับสนุนการต่อสู้ของมวลชน ต่อต้านระบอบการปกครองที่ก่อกั้นนั้น แต่ในสาระสำคัญของการสนับสนุน จะเป็นด้านกำลังใจและการเมือง

และที่สำคัญ ข้าราชการชั้นสูงหลายคนของทางการจีน เห็นด้วยกับหลักการ 3 ข้อข้างต้นนี้ และก็เป็นที่น่าอินเตออย่างยิ่ง ที่บทความนี้ของข้าพเจ้าได้รับการตีพิมพ์ใน China Daily ฉบับประจำวันที่ 10 ธันวาคม 1981 (หน้า 4) ด้วย เพราะนั่นเท่ากับว่า ทางจีนได้เริ่มประเมินบทบาทในระดับโลกของตนเองใหม่อีกครั้ง โดยเฉพาะเน้นความเป็นอิสระของขบวนการปฏิวัติ

ในประวัติศาสตร์ จีนไม่อาจลอกเลียนแบบการปฏิวัติมาจากโซเวียตหรือฝรั่งเศสได้จนใด ปัจจุบันผู้นำจีนก็ตระหนักว่า การปฏิวัติในสังคมใดประเทศใดก็ตาม ก็ย่อมไม่สามารถลอกเลียนแบบจากจีนได้จั้นนั้น จีนเคยฝึกพลาคที่สร้างแรงกดดันให้พรรคปฏิวัติอื่น ๆ ดำเนินรอยตามแนวของตน และในทำนองเดียวกัน พรรคปฏิวัติอื่น ๆ ในโลกที่สาม ก็เคยมีจิตใจพึงพาในเรื่องแนวทางการปฏิวัติ และพรรคเหล่านี้ก็ใช้วิธีการผูกขาดการรับข่าวสารภายในพรรคตนเอง บิดหูบิดตานักปฏิวัติที่ร่วมขบวนการของตน จนเกิดปัญหาตามมาในระยะหลังมากมาย ซึ่งยิ่งซ้ำเติมการพึ่งพาคงกล่าว อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าเชื่อว่า แม้ปัญหาเหล่านี้จะยังมีอยู่ แต่ในไม่ช้าสิ่งเหล่านี้จะได้รับการแก้ไขไปในทิศทางที่ถูกต้องแน่นอน ●